

Василь Балух, *Фільварки пізньосередньовічної Польщі, Чернівці: Золоті Литаври, 1999, 378 с.*

Lucrarea *Domeniile în Polonia medievală târzie*, semnată de istoricul Vasyli Baluh, a apărut în editura Universității din Cernăuți la finele anului 1999, fiind consacrată analizei evoluției marilor proprietăți funciare în spațiul etnic polonez, în secolul XVI și prima jumătate a secolului al XVII-lea.

În general – este un fapt bine cunoscut –, medievistica studiază evoluția umanității în epoca în care aceasta a funcționat sub forma societății de tip preponderent agrar, în care oamenii își câștigau existența de pe urma practicilor agricole. Cercetătorul V. Baluh și-a propus să investigheze, pe baza exemplului polonez, doar perioada de înflorire a domeniului funciar, devenit spre finele evului mediu factorul predominant în economia Rzecz Pospolitei. Acest subiect nu este unul inedit pentru istoriografia europeană, inclusiv pentru cea poloneză, care investighează problemele respective de peste un secol. Sub acest aspect, merită apreciată temeritatea universitarului ucrainean de a se lansa în vâltoarea discuțiilor istoriografice cu opinii proprii privind chestiunile fundamentale ale evoluției agrare a vechii Polonii.

Termenul «folwark» (conac) provine de la cuvântul german «Vorwerk» (cătun) și designează gospodăria moșierului, întemeiată pe munca țăranilor iobagi și orientată spre piață. Istoricul V. Baluh realizează nu doar o descriere a acestui mod de administrare a proprietății funciare, ci analizează procesul complex de constituire, dezvoltare, înflorire și început de criză a sistemului agrar polonez, bazat pe folwark. În scopul prezentării evoluției și impactului folwarkului asupra destinului economic și politic al Poloniei medievale și moderne, autorul a structurat lucrarea în *Introducere*, cinci capitole (cap. I, *Istoriografia și izvoarele*; cap. II, *Premisele apariției și dezvoltarea folwarkului*; cap. III, *Modul de organizare a gospodăriei de tip folwark*; cap. IV, *Direcțiile principale ale procesului de producție folwarkian și rezultatele sale economice*; cap. V, *Structura socială a populației folwarkului polonez și situația ei*) și *Concluzii*. De asemenea, au fost incluse lista abrevierilor, bibliografia problemei, indice onomastic, indice geografic, rezumate în limbile engleză și poloneză.

Nu ne-am propus să analizăm *in extenso* și în profunzime lucrarea prezentată, însă vom semnala doar câteva probleme mai importante, investigate de către cercetătorul cernăuțean. După ce a realizat un excurs istoriografic, V. Baluh examinează cauzele și premisele constituirii sistemului folwarkian în Polonia – manifestare locală a fenomenului central-est-european de revigorare a feudalismului. Pe baza exemplului polonez, istoricul repune în discuție și caută răspuns la întrebarea fundamentală de ce această parte a Europei a ales calea agrară de dezvoltare, transformându-se rapid într-un grânar sau chiar într-o prăvălie de produse alimentare și materii prime pentru Europa Occidentală care se îndrepta rapid pe calea industrializării. Drept urmare, autorul stabilește un complex de cauze fie izvorâte din sistemul feudal, fie determinate de afirmarea accentuată a relațiilor de piață în vestul Europei.

De asemenea, cercetătorul a constatat că, în cadrul proprietăților bisericești, regale și ale magnaților, terenurile domeniile constituiau nu mai puțin de 1/6 din suprafața totală, iar în cele ale șleahței ele uneori depășeau 1/3 din suprafețele deținute de categoria respectivă. Păstrarea a 1/6 de suprafață pentru domeniu era o tradiție europeană clasică și, în acest context, folwarkul nobiliar reprezenta o abatere semnificativă de la proporția optimală. În pofida faptului că folwarkul se dezvolta pe baza muncii prestate de țăranii iobagi, moșierii au recurs și la mâna de lucru salariată, sistemul generând, deci, elementele necesare ieșirii din impas într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat.

Universitarul cernăuțean a investigat productivitatea și gradul de integrare a folwarkului în relațiile de piață, statutul juridic, situația materială a diverselor categorii din cadrul moșiilor poloneze, reacția acestor straturi sociale față de relațiile socio-economice în contextul revigorării raporturilor feudale etc. Trebuie să remarcăm însă faptul că autorul a acordat o atenție insuficientă proprietarilor folwarkului, rolului și activităților acestora în administrarea propriilor gospodării.

Concluziile se remarcă prin consistență și luciditate, sintetizând aportul cercetătorului ucrainean la elucidarea diverselor aspecte ale evoluției folwarkului polonez în secolul XVI și prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Ștefan Purici